

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav české literatury a komparatistiky

Dějiny české literatury a teorie literatury

Autoreferát (teze) disertační práce

Mgr. Matěj Klíma

LADISLAV KLÍMA V ČESKÉ KULTUŘE

Ladislav Klíma. His Reception in Czech Culture

Vedoucí práce doc. PhDr. Daniel Vojtěch, Ph.D.

2023

Tématem práce je recepce díla a osobnosti Ladislava Klímy v české kultuře. Sledujeme, jak do ní Klímovo dílo vstupovalo a jakými způsoby z ní bylo vylučováno. Z ohlasů, které chápeme v širokém slova smyslu (kromě recenzí, interpretačních statí a jiných článků se zabýváme také Klímou inspirovanými uměleckými díly či osobním vztahem, který k němu různé osobnosti měly), si lze učinit představu nejen o stěžejních otázkách, které Klímovy texty nastolují, ale částečně také o povaze českého intelektuálního prostředí, v němž rezonovaly. Domníváme se, že obeznámenost s různými způsoby rozumění Klímovu dílu, není bez užitku pro současné i budoucí čtenáře a interprety. Pouze na jejím základě je možné si uvědomit, jak byl obraz, který o Klímovi máme a často nevědomě přejímáme, vytvářen, a osvobodit se tak od celé řady klišé, mýtů, legend a omylů, jež v klímovském diskursu dodnes nereflektovaně kolují. Skrze sledování Klímova obrazu v procesu jeho utváření můžeme nejen rozpoznat stereotypy, jež dominují v polistopadové recepci, ale také oživit nevyužité interpretační možnosti, jež nám nabízejí starší texty.

Práce prezentuje výsledky co možná nejdříveji pojaté rešerše sekundární literatury včetně nejrůznějších zmínek o Klímovi a aluzí na jeho díla. Při rešerši jsme se mohli částečně opřít o bibliografii, kterou sestavil Pavel Siostrzonek, a odkazy obsažené v edičním aparátů *Sebraných spisů*. Významným zdrojem byly rovněž konvoluty výstřižků a rukopisné či strojopisné soupisy a bibliografické záznamy obsažené zejména ve fondech Ladislava Klímy a Jaroslava Kabeše v Literárním archivu Památníku národního písemnictví. Informace o osudech Klímova díla jsme čerpali i z řady nevydaných dokumentů (převážně korespondence) uložených nejen v Klímově a Kabešově pozůstalosti, ale částečně také ve fondech Emanuela Chalupného, Karla Bodláka, Družstevní práce aj. Různé způsoby psaní o Klímovi demonstrujeme také na diplomových a disertačních pracích, vzniklých převážně v letech 1939–1968.

*

Disertační práce je rozčleněna do čtyř oddílů. V prvním z nich mapujeme recepci Klímova díla a myšlení během jeho života. Částečně osvětlujeme také biografické pozadí jednotlivých publikací. V kapitole 1.1 se věnujeme nečetným ohlasům Klímovy prvotiny *Svět jako vědomí a nic* (představujeme reakci O. Březiny, texty E. Chalupného, J. Kodíčka, J. Bláhy, J. Floriana i odmítavou glosu z periodika *Budweiser Zeitung*). Tématem kapitoly 1.2 je ohlas Klímova díla v období mezi vydáním *Světa* a rokem 1919, kdy začal intenzivněji přispívat do *Tribuny* a jiných periodik. Představena je kritika Klímova článku „Sokol“, otištěná ve sborníku *Zahrada Epikurova*, přednáška Františka Tučného z roku 1913 a polemická debata o možnostech

otištění Klímových textů a charakteru jeho myšlení na redakční poradě *Přehledu*. V kapitole 1.3 mapujeme ohlasy divadelní hry *Matěj Poctivý*. Nejprve se zabýváme reflexemi knižního vydání, poté divadelními kritikami, skandály, které veselohra vyvolala, soudním procesem a nakonec uvedením *Matějova vidění* – přepracované verze původního dramatu – v roce 1923 a jeho kritickým reflexím. Další kapitola stručně nastiňuje okolnosti vzniku *Traktátů a Diktátů* a analyzuje jejich recenze, z nichž nejvýznamnější jsou texty F. X. Šaldy, M. Srba, V. Hoppeho, K. Vorovky, G. Záby a J. Vodáka. V kapitole 1.5 se zabýváme polemikou mezi Emanuelem Chalupným a Vasilem Kaprálkem Škrachem, která se roku 1925 rozpoutala v *Nové svobodě* po otištění Klímova autobiografického textu „Moje filosofická zpověď“. Z téhož roku pochází rovněž kritika Klímovy filosofie z pera Franka Wollmana, jakož i odmítavá reakce na Klímův text „Vědy na českém jazyku“, otištěná v lingvistickém časopise *Naše řeč*. Kapitola 1.6. je zasvěcena Klímově třetí filosofické knize *Vteřina a Věčnost*, jejíž genezi odhalujeme mj. na základě korespondence mezi autorem a nakladatelem Rudolfem Škeříkem a mezi Kamilou Lososovou a Emanuelem Chalupným. Představeny jsou také recenze knihy mj. od J. Kodíčka, Ž. Vodsed'álka a J. L. Fischera.

V druhém oddíle sledujeme proměny Klímova obrazu po jeho smrti v roce 1928 až do roku 1948. Kapitola 2.1 představuje výsledky rozsáhlé rešerše klímovských nekrologů a několik pokusů o kritické vyrovnání se s Klímovou filosofií (mj. R. Procházka, Ž. Vodsed'álek). Další kapitola popisuje (převážně na základě dokumentů osobní povahy) Klímův pohřeb a plány jeho přátel na propagaci jeho odkazu. V kapitole 2.3 stručně představujeme osudy autorovy pozůstalosti. Recenzím posmrtně vydaného romaneta *Utrpení knížete Sternenhocha* je věnována kapitola 2.4 (P. Eisner, J. Münzer, J. Vodák). V jejím závěru upozorňujeme také na negativní postoj, který zaujal Josef Florian k *Soudu božímu* – próze vydané krátce před *Sternenhochem*. V kapitole 2.5 mapujeme rozporuplné kritické ohlasy sbírky prozaických textů *Slavná Nemesis a jiné příběhy*. Kapitola 2.6. je věnována reflexím Klímových deníků *Arkanum*, analýze edičního přístupu vydavatelky Heleny Spilkové, jakož i bibliofilím vydávaným Jaroslavem Pickou mezi lety 1937–1953. V další kapitole srovnáváme stěžejní interpretace Klímovy filosofie od J. L. Fischera, Rudolfa Černého a Jana Patočky. Kapitola 2.8 představuje drobnější zmínky o Klímovi v díle různě orientovaných literárních kritiků Bedřicha Václavka, F. X. Šaldy a Arneho Nováka, přičemž nejdůležitější jsou často jen implicitní narážky v textech posledně jmenovaného. V kapitole 2.9 se zabýváme důvody, proč o Klímu nejevila velký zájem avantgarda – ačkoli byl později mnohokrát označen za jejího předchůdce. Naznačujeme tedy možné odpovědi na otázku položenou Kamilem Bednářem

v textu z roku 1937 „Proč se mlčí?“. Odhalujeme rovněž stopy klímovského zájmu v díle některých českých básníků (V. Nezval, K. Biebl, F. Halas, F. Hrubín aj.). Další kapitola je zasvěcena Vítězslavu Nezvalovi a Lilly Hodáčové, která koncem třicátých let psala o Klímovi disertační práci na pražské univerzitě pod vedením Jana Mukařovského. V kapitole 2.11 se věnujeme roli, kterou v osudech Klímova díla sehrál Josef Zlámal. Představujeme jejich vzájemné seznámení, Zlámalův vztah ke Klímovi, jeho intervence v posmrtném vydávání textů i odborné konzultace, jež poskytoval Lilly Hodáčové. Tématem kapitoly 2.12 je Jaroslav Kabeš a jeho interpretační, editorský a badatelský význam pro poznání Klímova díla. Vývoj jeho složitého vztahu ke Klímovi rekonstruujeme na základě korespondence s Emanuelem Chalupným. Analyzujeme jeho interpretace, z nichž nejzásadnější byl text „K profilu Ladislava Klímy“. V další kapitole se zabýváme třemi krátce po sobě vydanými knihami Klímových dopisů *Filosofické listy*, *List o illusionismu a Ivanu Karamazovu*, *Duchovní přátelství*. Kapitola 2.14 je věnována reflexím *Boje o Vše* (E. Chalupný, F. Kratina, L. Svoboda, J. Popelová, V. T. Miškovská aj.). V kapitole 2.15 mapujeme spor Jaroslava Kabeše s Rudolfem Vápeníkem o ediční přístup k vydávání Klímových textů. Polemika o tom, zda se mají upravovat, či zda je nezbytně nutné ponechat je tak, jak se dochovaly v rukopisech, je stěžejní i pro pozdější diskuse editorů v devadesátých letech. Závěr kapitoly pojednává také o úpravách Klímových děl, které provedla jeho družka Kamila Lososová. V kapitole 2.16 se zabýváme osobností Karla Bodláka a jeho přínosem pro klímovské bádání. Na základě netištěných dokumentů nalezených v jeho pozůstalosti představujeme rovněž jeho osobní vztah ke Klímovi. Závěrečná kapitola druhého oddílu je věnována vystoupení skupiny „dynamoarchistů“, kteří svůj program, v němž se významně odvolávali mj. na Klímovo dílo, formulovali ve sborníku „nového uměleckého myšlení“ *Aktiv* z roku 1944.

Třetí část představuje ohlasy Klímova díla po komunistickém převratu v roce 1948 až do revoluce v roce 1989. V kapitole 3.1 se nejprve krátce věnujeme jubilejnímu sborníku *Ladislav Klíma: filosof-básník*. Těžiště kapitoly ovšem tvoří snahy o vymýcení Klímova jména z kulturního povědomí, které demonstrujeme na odsudku Jindřicha Filipce, vydavatelském zákazu Klímových knih, seznamech zakázané literatury, na jejichž základě byly vyřazovány z knihoven, a na celé řadě dalších dokumentů. Analyzujeme také dvě disertační práce z roku 1950, v nichž je Klímovo myšlení nahlíženo marxistickou optikou. Kapitola 3.2 pojednává o recepci Klímova díla v padesátých a v první polovině šedesátých let, kdy byl Klíma důležitou postavou na duchovním a tvůrčím horizontu významných osobností české poválečné literatury (Jiří Kolář, Josef Hiršal, Bohumil Hrabal, Egon Bondy, Ivo

Vodseďálek, Ivan Diviš). V další kapitole se zabýváme myšlením o Klímovi v uvolněných poměrech druhé poloviny šedesátých let, interpretační a vydavatelskou činností Jiřího Němce a Josefa Zumra, jakož i řadou dalších interpretací, z nichž největší prostor je věnován textu Jana Patočky, který se pokusil kriticky vyrovnat s celkem Klímovy filosofie. Tématem kapitoly 3.4 je ohlas Klímova díla v alternativní kultuře českého undergroundu v sedmdesátých a osmdesátých letech. Ve stručnosti představujeme nejdůležitější samizdatové počiny, četné aluze na Klímovo dílo v textech výrazných undergroundových osobností či klímovský koncert hudební skupiny The Plastic People of the Universe v roce 1979. Pokoušíme se rovněž postihnout stěžejní rysy klímovského ohlasu v undergroundovém společenství.

Závěrečný oddíl nastiňuje situaci a charakter klímovské recepce po roce 1989. Kapitola 4.1 pojednává o vydavatelském „boomu“ na počátku devadesátých let, který zavedl podnět k diskusím o způsobech, jakými by Klímovy texty měly a neměly být vydávány. Představeny jsou polemiky mezi Josefem Zumrem, Miroslavem Kromišem, Martinem Machovcem a Erikou Abrams. Druhá polovina kapitoly je věnována *Sebraným spisům*. V kapitole 4.2 se zabýváme různorodými interpretacemi Klímova díla, představujeme leckdy nečekané souvislosti, v nichž se objevovalo, a mapujeme zejména divadelní a filmové adaptace.

Práce je vybavena jmenným rejstříkem a seznamem literatury, který obsahuje i texty, o nichž se přímo nezmiňujeme, a může tak sloužit jako dosud nejrozsáhlejší bibliografie klímovské sekundární literatury.

*

Disertační práce detailně mapuje dosud jen málo probádanou oblast české literární historie. Ladislav Klíma patřil k nejvýraznějším kritikům české kultury a českého národa. Negativně hodnotil českou literaturu a filosofii, v eseji *Vředy na českém jazyku* si utahoval z kakofonických prvků naší mateřštiny, s despektem se vyjadřoval o významných básnících, politicích a soudobých intelektuálech. Klímův vztah k české kultuře a českému národu má ovšem podobnou strukturu jako jeho názor na postavení člověka ve světě: Jako je člověk v Klímově pojetí ontologicky deklasován na pouhého „červa“ a zároveň disponuje transcendentní možností „stát se bohem“, tak i pro český národ a kulturu platí, že se mohou vymanit z „prostřednosti“ a následovat svou základní vlastnost: „pud po Vznešeném“. Klíma, který „říkal malému národu věci, které do dneška nikdo neřekl ani těm velkým“ (S. d. Ch.), zaujímá v české kultuře roli jednoho z jejích nejpřísnějších kritiků i burcovatelů současně.

Domníváme se, že právě z toho důvodu může recepce Klímova díla sloužit jako netradiční perspektiva, z níž lze nahlížet na české intelektuální dějiny dvacátého století a částečně přispět k porozumění některým jejích oblastem.

Přínos práce tkví také v odhalení celé řady faktů, které dosud – pokud je nám známo – nebyly veřejně známy a které mohou částečně přispět k poznání Klímovy tvůrčí osobnosti, jeho života a díla (např. avizovaný název či biografické pozadí *Vteřiny a Věčnosti*). Některé informace navíc přesahují čistě „klímologické“ pole a mohou být užitečné i pro zkoumání jiných autorů a oblastí české literární historie (např. Vítězslav Nezval, Bohumil Hrabal, Egon Bondy, underground aj.). Práci lze rovněž považovat za svého druhu úvod do Klímova díla, který charakterizuje jednotlivé publikace, konfrontuje různorodé způsoby jejich rozumění a nabízí čtenáři celou řadu možností, jak se ke Klímovi vztahovat.

Prameny a literatura (výběr):

Abrams, Erika: Úvod, in L. Klíma: *Velký roman*. Ed. E. Abrams. Praha: Torst, 1996 (Sebrané spisy, sv. 4), s. 7–33; psáno 1990–1994, vychází z předmluvy k francouzskému vydání, in L. K.: *Le Grand Roman*. Ed. E. Abrams. Paris: La Différence, 1991, s. 7–26.

Abrams, Erika: Vydavatelské poznámky, in L. Klíma: *Mea*. Ed. E. Abrams. Praha: Torst, 2005 (Sebrané spisy, sv. 1), s. 741–751.

Abrams, Erika: Ediční komentář, in L. Klíma: *Hominibus*. Ed. E. Abrams. Praha: Torst, 2006 (Sebrané spisy, sv. 2), s. 653–683.

Abrams, Erika: Ediční poznámka, in L. Klíma: *Český román*. Ed. E. Abrams. Praha: Torst, 2019, s. 181–188.

Abrams, Erika: Ediční komentář, in L. Klíma: „*Bel’letrie*“. Ed. E. Abrams. Praha: Torst, 2022, s. 1025–1060.

Adámek, Petr: V zemi Ladislava Klímy, in *Host* 34, 2018, č. 7, září, s. 90–93.

Bednář, Kamil: Proč se mlčí?, in *Rozhledy po literatuře a umění* 6, 1937, č. 5, 4. 3., s. 36 → *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 134–135.

Bláha, Josef: Z mladé české filosofie, in *Záduha. Anarchistický čtrnáctideník* 4, 1912, č. 14, 4. 10., s. 106–107, č. 15, 18. 10., s. 114–115; 5, 1913, č. 9, 25. 7., s. 69–70; podepsáno F. Halb → *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 32–34 [kráceno].

Bodlák, Karel: Myšlenkový svět Ladislava Klímy, in *Ladislav Klíma: filosof-básník*. Eds. K. Bodlák a R. Vápeník. Praha: Jan Pohořelý, 1948, s. 11–51 → *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 139–160.

Brown, Gareth: Ladislav Klíma and the Klímaesque in the Czech Underground, in *Slovo a smysl* 3, 2006, č. 6, s. 227–240.

Čapek, Karel: Ladislav Klíma, in *Lidové noviny* 36, 1928, č. 203, 20. 4., s. 5 → K. Č.: *Ratolest a vavříin*. Ed. M. Halík. 1. vyd. Praha: František Borový, 1947, s. 233–235; 2. vyd. Praha: Melantrich, 1970, s. 101–102 → K. Č.: *O umění a kultuře III*. Eds. E. Macek a M. Pohorský. Praha: Československý spisovatel, 1986 (Spisy Karla Čapka, sv. XIX), s. 123–124.

Černý, Rudolf: Splendid isolation, in *Tvar* 3, 1929, č. 2–3, s. 101–104 → *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 110–112.

Eisner, Pavel: Ladislav Klíma gestorben, in *Prager Presse* 8, 1928, č. 110, 20. 4., s. 4; šifra P. E.

Eisner, Pavel: Der Roman des Philosophen, in *Prager Presse* 8, 1928, č. 188, 8. 7., s. 8; podepsáno Paul Eisner → *Filosofův román*, in *Oznamovatel Symposia*, 1928, č. 20, září, s. 9–10 → *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 94–95.

- Fischer, J. L.: Vteřina a věčnost, in *Jihočeský přehled* 2, 1927, č. 6, červen, s. 172.
- Fischer, J. L.: [Ladislav Klíma: Svět jako vědomí a nic. II. vydání; Traktáty a Diktáty; Vteřina a Věčnost], in *Naše věda* 9, 1927–28, č. 8–10, 1928, s. 153–159 → *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 98–108.
- Fischer, J. L.: Ladislav Klíma, in *Naše věda* 9, 1927–28, č. 8–10, 1928, s. 213–214.
- Heftrich, Urs: Ecce deus aneb Jak se staneme, čím nejsme (Ladislav Klíma a Nietzsche), in *Kritický sborník* 17, 1997–98, č. 2–3, podzim 1997–jaro 1998, s. 53–70 → Ecce deus – Jak se staneme, čím nejsme: Ladislav Klíma, in U. H.: *Nietzsche v Čechách*. Praha: Hynek, 1999, s. 52–85; vychází z německého textu Warum ich so weise bin: Der tschechische Dichterphilosoph Ladislav Klíma und Nietzsche, in *Literaturwissenschaftliches Jahrbuch der Görres-Gesellschaft*, Neue Folge, sv. 39, 1998, s. 139–163.
- Hora, Josef: Ladislav Klíma: Slavná Nemesis, in *České slovo* 24, 1932, č. 305, 28. 12., s. 7; šifra jh. → *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 114–115.
- Hrdlička, Josef: Kontradikce Ladislava Klímy, in *Souvislosti* 17, 2006, č. 4, s. 27.
- Chalupný, Emanuel: L. Klímův „Svět jako vědomí a nic“. Črta z české metafysiky, in E. Ch: *Studie o Otokaru Březinovi a jiných zjevech českého umění a filosofie (Bílek, Klíma, Sova, Šamal, Světlá, Neruda, Hálek a j.)*. Praha: Lidové družstvo tiskařské a vydavatelské, 1912 (Drobné spisy E. Chalupného, sv. II), s. 95–122; psáno 1906.
- Chalupný, Emanuel: Za filosofem-básníkem, in *Literární rozhledy* 12, 1927–28, č. 8, květen 1928, s. 267–269.
- Chalupný, Emanuel: Dvě jubilea české filosofie, in *Ladislav Klíma: filosof-básník*. Eds. K. Bodlák a R. Vápeník. Praha: Jan Pohořelý, 1948, s. 85–94.
- Kabeš, Jaroslav: K profilu Ladislava Klímy, in *Rozhledy po literatuře a umění* 3, 1934, č. 14–15, 1. 11., s. 102–103, č. 16–17, 21. 11., s. 109–110; podepsáno V. Kabeš → *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 124–132.
- Kabeš, Jaroslav: Trápení díla Ladislava Klímy, in *Lidové noviny* 48, 1940, č. 88, 19. 2., příloha Literární pondělí, s. 3–4.
- Kodíček, Josef: Autor knihy, jež nebyla čtena, in *Stopa* 1, 1910–11, č. 24, s. 711–712 → *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 30–31.
- Kodíček, Josef: Matěj Poctivý, in *Tribuna* 4, 1922, č. 47, 24. 2., s. 5, č. 48, 25. 2., s. 6; šifra K-ček. → J. K.: *Kritické stati*. Eds. M. Kosák, J. Pospíšil a D. Řehák. Praha: Institut umění – Divadelní ústav v Praze, 2017, s. 267–272.
- Kodíček, Josef: Nová kniha Ladislava Klímy („Vteřina a věčnost“), in *Rozpravy Aventina* 2, 1926–27, č. 14, 31. 3. 1927, s. 159.

- Králík, Oldřich: Hlasy filosofie, in *Výhledy* 2, 1940, č. 3, s. 172–175; šifra O. K. → O. K.: *Platnosti slova. (Studie a kritiky)*. Eds. J. Opelík a J. Schneider. Olomouc: Periplum, 2001, s. 127–130.
- Krejčí, František: Traktáty a diktáty, in *Česká mysl* 18, 1922, č. 3, s. 180–181; šifra Kí.
- Krejčí, František: Ladislav Klíma, in *Česká mysl* 24, 1928, č. 3, 15. 6., s. 281–282; šifra Kí.
- Kromiš, Miroslav [Jan Hýsek]: Klímův filosofický brak, in L. Klíma: *Velký román III. Ženy Cesareovy*. Ed. M. Kromiš. Praha: Pražská imaginace a Lege artis, 1992, s. 204–206.
- Kromiš, Miroslav: Můj, Machovcův, Zumrův nebo čtenářův Klíma?, in *Kritická příloha Revolver Revue*, 1996, č. 4, březen, s. 184–188.
- Kundera, Ludvík: Literatura o Ladislavu Klímovi, in *List. Měsíčník Sdružení moravských spisovatelů* 2, 1947–48, č. 9–10, září–říjen 1948, s. 72–73; šifra lk.
- Machovec, Martin: Český román Klímův, Lososové, Součkův či Kromišův?, in *Kritická Příloha Revolver Revue*, 1995, č. 3, listopad, s. 51–56.
- Machovec, Martin: Ohlasy literárního a filozofického díla Ladislava Klímy v životě a tvorbě českých undergroundových autorů, in *Věčnost není děravá kapsa, aby se z ní něco ztratilo. Soubor studií věnovaných Ladislavu Klímovi*. Eds. E. Gilk, J. Hrabal. Olomouc: Aluze [mimořádná příloha Aluze], 2010, s. 8–13.
- Münzer, Jan: Ladislav Klíma: Utrpení knížete Sternenhocha, in *Naše doba* 35, 1927–28, č. 10, září 1928, č. 10, s. 643–644 → Ještě Ladislav Klíma, in *Oznamovatel Symposia* 1928, č. 21, listopad, s. 3–4 → *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 96–97.
- Nejedlý, Zdeněk: Matěj Pochivý, in *Var* 1, 1921–22, č. 9, 1. 4. 1922, s. 294–295; šifra Z. N. → Z. N.: *Z české kultury*. Praha: Svoboda, 1951 (Spisy Zdeňka Nejedlého, sv. 15), s. 174–176 → Z. N.: *O literatuře*. Ed. V. Pekárek. Praha: Československý spisovatel, 1953, s. 695–697 → Z. N.: *Z české literatury a kultury (1860–1960)*. Praha: Československý spisovatel, 1973, s. 608–609.
- Němec, Jiří: Klímův příklad, in *Tvář* 1, 1965, č. 2, s. 4–8 → *Tvář. Výbor z časopisu*. Ed. M. Špirit. Praha: Torst, 1995, s. 118–126 → *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 165–172 [kráceno].
- Nový, Petr: Druhá strana mince. Ladislav Klíma jako typ literáta konce století, in *Tvar* 9, 1998, č. 10, s. 11.
- Patočka, Jan: Die tschechische Philosophie seit 1918, in *Prager Rundschau* 2, 1932, č. 1, s. 4–24 → Česká filosofie od roku 1918, in J. P.: *Češi I*. Eds. I. Chvatík a K. Palek. Praha: OIKOYMENH – Filosofía, 2006 (Sebrané spisy, sv. 12), s. 661–680.
- Patočka, Jan: Ladislav Klíma. Pokus o rozbor klíčových tezí, in *Orientace* 2, 1967, č. 3, s. 40–45 → *Kritický sborník* 12, 1992, č. 4, s. 50–55 → J. P.: *Češi I*. Eds. I. Chvatík a K. Palek. Praha: OIKOYMENH – Filosofía, 2006 (Sebrané spisy Jana Patočky, sv. 12), s. 153–164 → *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 174–184.

Pelikán, Ferdinand: Filosofický illusionista a ludibrionista, in *Národní listy* 62, 1922, č. 118, 30. 4., Vzdělávací příloha Národních listů, s. 13 → *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 49–51.

Pocestný, Marek: Jak zabít utrpení. O filozofické praxi Ladislava Klímy, in *Slovo a smysl* 17, 2020, č. 33, s. 68–84.

Popelová, Jiřina: Obnažené bolesti, in *Národní práce* 2, 1940, č. 262, 25. 9., s. 4.

Spilková, Helena: Posmrtná maska, in *Rozhledy po literatuře a umění* 3, 1934, č. 2, 15. 2., s. 11.

Srb, Miloš: Český Diogenes, in *Národní politika* 40, 1922, č. 139, 23. 5., s. 1–2 → *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 56–59.

Srb, Miloš: Upravovat pozůstalost Lad. Klímy?, in *Lidové noviny* 48, 1940, č. 176, 8. 4., s. 4.

Šalda, F. X.: Filosof-básník, in *Tribuna* 4, 1922, č. 90, 16. 4., s. 2–3 → F. X. Š.: *Časové i nadčasové*. Praha: Melantrich, 1936 (Dílo F. X. Šaldy, sv. 9), s. 434–438 → F. X. Š.: *Kritické projevy 14. Dodatky z let 1898–1937*. Eds. L. Merhaut a M. Špirit. Praha: Institut pro studium literatury, 2017 (Soubor díla F. X. Šaldy, sv. 23), s. 150–153 → *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 44–48.

Typlt, Jaromír: Černě strmí smrt, in *Host* 1994, č. 3, září, s. 39–63.

Vápeník, Rudolf: Upravovat – neupravovat, in *Lidové noviny* 48, 1940, č. 139, 18. 3., s. 3–4.

Vodák, Jindřich: Posmrtný Ladislav Klíma, in *České slovo* 20, 1928, č. 131, 6. 6., s. 4; šifra jv. → *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 91–93.

Vodsedálek, Živan: Ladislav Klíma, in *Přítomnost* 4, 1927–28, č. 46, 24. 11. 1927, s. 731–732; součást textu Hlavní proudy v současné české filosofii, č. 31, 11. 8., s. 485–488, č. 35, 8. 9., s. 550–553, č. 38, 29. 9., s. 597–599, č. 46, 24. 11., s. 730–732, č. 50, 22. 12., č. 51, 29. 12., s. 809–810.

Vodsedálek, Živan: Romantika ve filosofii, in *Přítomnost* 5, 1928–29, č. 16, 26. 4. 1928, s. 249–251 → *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 84–89.

Vorovka, Karel: Traktáty a diktáty, in *Ruch filosofický* 2, 1922, č. 8–10, s. 73–78 → *Tribuna* 5, 1923, č. 32, 9. 2., s. 2–3 [neúplně] → *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 66–72.

Zába, Gustav: Ein tschechischer Philosoph, in *Prager Presse* 2, 1922, č. 234, 27. 8., příloha Dichtung und Welt, s. I–II → *Zábův sborník. K uctění památky dra Gustava Záby, profesora českého státního Jiráskova gymnasia v Praze II. (1854–1924)*. Ed. F. Pelikán. Praha: Jednota čsl. matematiků a fys., 1925, s. 215–217 → Český filozof, in *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 61–65; překlad M. Pokorný.

Zelinka, Vojtěch: Poznámka, in Klíma, Ladislav: *Slavná Nemesis*. Praha: Sfinx, 1932, s. 300.

Zumr, Josef: Klímovo básnické dílo, in *Orientace 2*, 1967, č. 3, s. 46–47 → *Literární noviny* 16, 1967, č. 33, 18. 8., s. 2; úvodní část → *Filosof hrdé lidskosti*, in L. Klíma: *Vteřiny věčnosti*. Eds. J. Zumr a O. Svejková. Praha: Odeon, 1967, s. 28–33; upraveno jako součást předmluvy, s. 7–33 → *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 186–190.

Zumr, Josef: [Český román vznikl], in *Orientace 2*, 1967, č. 3, s. 65; šifra J. Z.

Zumr, Josef: Dramatická tvorba Ladislava Klímy, in *Plamen 10*, 1968, č. 11 [111], listopad, s. 119–121.

Zumr, Josef: Ladislav Klíma: Filosof – básník – dramatik, in *Dramatické umění* 1989, č. 3, s. 136–140.

Zumr, Josef: Ladislav Klíma v zajetí pirátů, in *Kritický sborník* 12, 1992, č. 4, s. 37–39.

Zumr, Josef: Ladislav Klímas Revolte gegen die Absurdität der Welt, in *Perspektiven der Philosophie*, 1992, č. 18, s. 215–224.

Publikační činnost:

„Doslov“, in Čapek, Josef: *Stín kapradiny*. Praha: Take Take Take, 2018, s. 127–135.

„Putování Ladislava Klímy za pravdou. Chůze a myšlení“, in *B. B: Babice*, 2018, č. 6, s. 91–95.

„Píše Matěj Klíma“, in *E*forum*, Institut pro studium literatury, 9. 1. 2019 [online: <http://www.ipsl.cz/index.php?id=1477&menu=echa&sub=echa&query=Mat%C4%9Bj%20Kl%C3%ADma&str=echo.php>].

„Porazit sám sebe. Trampsko-andělské putování Edwarda Stachury“, in *A2: kulturní čtrnáctideník*. Praha: Kulturní týdeník A2, 2019, č. 21, s. 4.

„Ne bez tesknoty čtu teď Nietzscheho.‘ Ladislav Klíma a úzkost z ovlivnění“, in *Bílá místa filosofie*. Michlová, Barbora; Hronovský, Michal, eds. Ostrava: Ostravská univerzita, 2020, s. 117–127.

„Ohlédnutí za Sebranými spisy Ladislava Klímy“, in *i-kanon*, 16. a 23. 12. 2021 [online: <http://i-kanon.cz/2021/12/16/ohlodnuti-za-sebrany-mi-spisy-ladislava-klimy-2/> <http://i-kanon.cz/2021/12/23/ohlodnuti-za-sebrany-mi-spisy-ladislava-klimy/>].

„Napsal Ladislav Klíma, in *E*forum*, Institut pro studium literatury, 25. 12. 2022 [online: <http://www.ipsl.cz/index.php?id=2134&menu=echa&sub=echa&query=Mat%C4%9Bj%20Kl%C3%ADma&str=echo.php>].

„Úvod“, in *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů*. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022, s. 5–18.

Edice:

Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů. Ed. M. Klíma. Praha: Institut pro studium literatury, 2022.

Výuka a konference:

Přednesení příspěvku s názvem „Vyloučení Ladislava Klímy z domažlického gymnázia“ na doktorandské konferenci literárněvědných bohemistů a komparatistů v Telči, 2021.

Vedení literárního semináře na pražském Gymnáziu Kodaňská, 2022.

Stáže:

Universität Hamburg, 2019

Universität zu Köln, 2021

Universität des Saarlandes, 2022